

СИБІРСЬКІ СПОМИНИ.

Двоतिжневий побут у твердині О.

Попереднього разу я розказав Вам про те, як нас принесли в твердиню О. і що ми там застали. Тепер напишу де-що про свій побут у тій твердині.

Вірвали, се були вражіння з початкового пологоного життя, але воно було для нас можливо найгірше. Що-ж до душевних настроїв, то було у мене якесь дивачне поняття про людей, які не були на війні, а тільки жили собі десь далеко, тихим, безжурним, спокійним життям, старачко са про свої щоденні справи і ніколи не застановлюючись над вартою свого життя, не виставляти його на ризико.

Я не міг повнати, як можуть на землі існувати ривночасно: такій воєнній хаос і таке нормальне, спокійне життя доволу армії. В моїй увазі цілий світ був немаче в цекольнім огні, в горячому, неперестаннім руху, а тисячі, мільони мені подібних людей — якісьміє кулками, з котрими я тепер говорю, обмінююся думками, співчуваю на те, щоб за хвилину вони обернули са в кулу червоного, перухомого мяса. Тому на мене, пригтовлених на утрату життя майже дождю хвилі і на кожнім кроці, відносних са зовсім холодно до смерті соток тисяч наших товаришів... нормальне поза босовою ліною життя викликавало якесь непевні, неясні вражіння, тебші хтось перебіс нас на якусь нову планету, в инший світ, де нема людини і скреготу зубів". Правда, Навин се були вражіння, але їх зрозумів кождий, хто лише хомби короткий час побув в окопах.

Тепер прийшов неспасний полог, а з ним дальше терпіне і мука. Бо прошу собі тільки уявити: 4 тижні не видів чистого біла, вони цілими стадами утасують вам по тлі; некушаний, немитий, не випсаний, а до того сильно перемерзлий. Встаю я на другий день по пробудженню до твердині О. Властиво як я вже попередно згадав — я через студні не слав цілу ніч.

В день перша моя думка була вмистити ся. Вийшов я до снігів і починаю вмивати са змивною водою. Треба було сніпшити са, бо пальці деревці, а віи на очах замерзали. Описав, мившісь або не мившісь, ви парте собі чай, бо се одинокі розрада перед сибірською студією. Загрібілись трохи теплим чаєм, ви починаєте відчувати тепло. Притім ви собі пригадуєте, що ще тільки передвечера вечер ви нічого в устах не мали кроку чаю, тож пригадуєте, де би шось їсти. Біда! Тут год, а ви гротий не маєте, бо вам їх зрабували при пологенню.

Тут знов треба коченно переглянути свою туалету. Так ви, зівши відкисне кавадок чорного хліба, берете са до „польованя“ і то без жадного встуду. Ви-ж слідуєте в тім „чеснім“ ділі за приміром других. „Моральні“ обовязок кождого з нас було, вечер або рано, скоро встане, докладно оглянути свою одіж, ви много в ній непроцешених гості і без жадної жемані вининити вологи до послідньої „лаби“. А притім треба щільно уважати, щоб хитрий несприятель не скрив са десь в „швейних окопах“ або товстих рубаш сорочках. Т-ж бувало і сміх і сум збирас на вид десоток моїх товаришів, які, поспівавши з себе свої сорочки, викладовали при сьвячкях вони різної величини, масти, категорії, гатунку, підгатунку — що кому було. А була се така поганя, що інші ви вкази чисте біло, а на другий день її вже було повно. Чорт знає, відки са огляда треба сі! Можливо, що з одіжи, бо снати треба було, з огляду на студні, нерозуміючи.

Мій Боже! Як то було страшно! Пригаду собі як який ви вкази чисте біло, „пони“, перш ніж мусіли снати майже на повно, відбудуючи ну вже величезну річ на дві дні, але вже голах дошкх, білих, вибраних одну річ, приймав я з невідомо до тієї, перемішави що почи одно ліжко за другим, а було се можливе через те, що ставало нас в снати чимось менше через часте виступане декотрих на снато. Виснадили лише тих, котрі вже обдули са в твердині бодай два тижні і прийняли з собою до якогось порядку. Розумієте, ми не одержали в подарунок „непроцешених“ гості.

Так вандруючи, а мало-помало добіс з постлю до пещі. Снх пещи було в нашій кімнаті пещі, а топлоню тільки в трох, чом ми домагали ся дров на всі. Нам відповіли з „воєнського управління“, що дадут на всі, як буде більше дров. Розумієте ся, „більше дров“ ми не діждались, а з пещи понаїтали майже всі дошки-а ліжок.

Цілий час, в протягу двох тижнів, спав я на ліжку на голах дошкх, а під голову клав кусень поліна. Хто мав ще гроші з поля, урядив са ачунче, але таких було мало. Оглядо трохи ліпше, коли я зі своїм ліжком дістав са під пич, бо не треба було що ноци вставати і стояти, гріючись, до рана, а тільки при-сунувши ліжко зовсім близько до пещи, поці держати цілу ніч при ній, а тулія, зігнаний в „десятерю“, прикривати військовим плащем.

Біда була рівнок, що не видавали гротий на жите зараз, а тільки треба було ждати до першого. Т-ж приходило ся часом поголовувати. Офіцери ді-ставали гротий на жите, а жовірам ви-давали їду. Але було й таке, що офіцери, яки дістали на жите гротий, щоб не згинути з голоду, їли разом з жовірами. Сі послідні одержували з початку на харт 3 фунти на день чорного хліба, 3 кавалки цукру і чай на снідане; зуну з мясом і кашу або логаяу з салом на обід; а на вечеру картопляну зуну. Три рази їсти на день давали „руські“ нашим пологеним жовірам тільки тоді, як дово були Москалі в Карнатах і на Угориці. 3 хвилею їх погрома над Дунайцем і по вифодану з Галичини, дають тепер нашим бідным людям їсти лише раз на день, а іменно в полудне, зуну, побудно до помий, з 1/4 фунтом мяса, зобільшиши шв шальца, і 2 фунти чорного хліба; жадного снідани, жадної вечері.

Та про пізніші часи побалакаємо иншим разом, а тепер заглянемо в жовірські казарми, бо дотепер розказував я Вам про казарми офіцарські, де нібито мало бути трохи кучше. Офіцарські казарми занимали тільки один будинок — жовірські два, але в тій самій твердині. 3 надвору всі три згадані будівлі представляли са брудуними, обдерганими, небезпечними, з повсталавними з різкого матеріалу шпобами у вікнах, через що було в них зимно.

Через темні сніи входило до середини. Застасмо кімнати повні наших жовірів, які в різнородних позах зайняті або своєю тоглатою, полючою на воші, або відпочивають, лежачи на при-чаві.

Почево Вам, що се таке „руські ірїчі“? Се се величезні на всю славу, зроблені з дошок і грубих кльовиц наших українські припички при печях, тільки що — як я сказав — вони се з дерева, а наш припички з глини і маленькі. Сі величезні „руські ірїчі“ або талчани мають два поверхи: один на долині, другий на горі, куди тільки са по драбині. Широкий такий талчан в довжину чоловіка, а в однім кімнаті с при-білши похило дошка, яку „подошка“ під голову. Сі ірїчі, який величина записана від величини кімнати, служать нашому жовірови за „підлоги“ ліжка... Розумієте ся, сінника Москалі не дають, які покривал. А на дошок повид-бравали тільки коци наших пологеним по Києвах, Гадзнахах і Мінсках. Тобто вони описав мерзави по Сибірах. Та се вже „руська культурна“ припичка і „підлога не вдалася“!

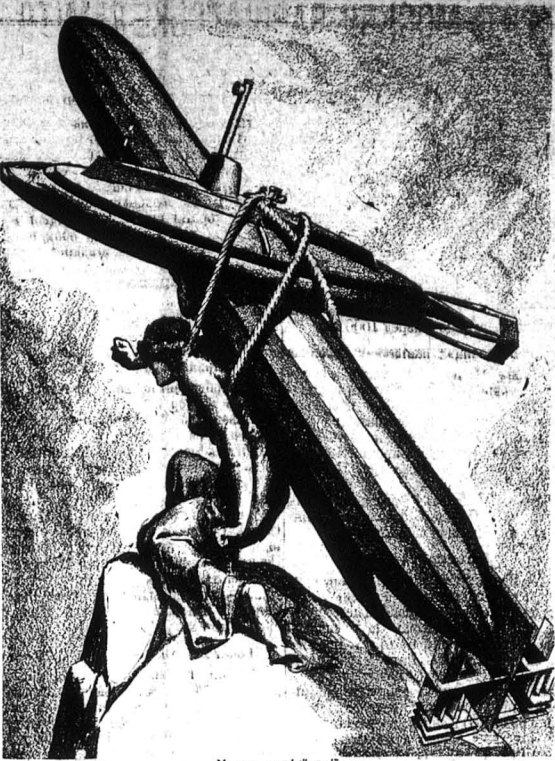
Студні, мокрота, вогкість, задуха, нечистота, сморди, вони і всякі інші свинствата се були характерністичні цілї жовірського мешкання. До того доддайте багато людей з відмороженими руками, ногами, ухами і носами, а будете мати подвійний образ снх пологених нещасливців! (В збїжках звичайно, що се не е переборщене, а тільки сухий опис нещасного горя, бо я тепер зовсім не настроєний до фантазії. Хто хоче, наш вірять, а ні — то по війні нехай спитает ся самих пологених.)

Уявляючи се все, я здивував ся, як можуть такі люди таке видержати! А треба Вам знати, що код Москалі відносно са до пологених „гуманно“, бо жодні так кричали, бо були нібито „впизьами“ на фронті.

Взагалі я спостеріг, що обходжене „руських побідників“ з пологеними е сталім термістером їх положення на боєвій фронті. Лучше на фронті, ачунче побідник; та недай Боже, як „руські“ беруть від нас в шпирю, бо аз се неохотно потерпіть наш брат у пологі. Але се нічого й не можемо!

Дальші діли в твердині О. минали монотонно. Що діла „польоване“ на воші, запароване чаю, топлене в пещи, описав забавлявене в гуртук своїх: або снівом, або картома, або шахама — що кому доводило.

Люди гуртували ся, після національності. Було там много Німців, Мадрич і Словак. Зі Словак, найбільше Чехів і Польків. Українці було все-

Хрест цивілізації.

го трох, а один кацап, від которого всі сторонили.

Мало-помало ми „новий“ приходили до „людий“, кушали собі за одержані гроші білє, кушали ся в лазні, але „польовані“ не пошлшали, бо все щось находило ся. По двоцижневім побуті у тім „московськєм раю“, точно в послідній день наших Мідзвданих свят, мені і одному старшому нашому штабному лікарєви скажали, що позавтра пльотє нас в одно-козацьке село, де мало бути лучше...

Та про се оповіе зуну иншим разом.

ОХОРОНА НЕПРАВЕСНИХ ДІТТИ.

Вже в останніх часах перед війною законна охорона неправесних діттих належала до одних із найбільше некухних справ в кождій майже державі. З кождім роком етот справа щораз частіше ставала предметом ріжних проєктів, наряд і конгресів. Показало ся іменно, що число неправесних діттих з кождім роком постійно зростає.

В Німеччині, на примір, перед війною число неправесних діттих доходило вже до 10% всіх новонароджених діттих. Статистика вказала, що сей процент був більший відповідно до висоти промислу в даній околиці. І так в Берліні число неправесних діттих доходило до 23.6%, в корольстві Саксонії до 16.3% і т. д.

Брак средств на удержане діттих зі сторони звичайно убогих матерей, брак батьківської помічи на їх вихованє і вихованє — були часто причиною або передаточною смерті або лихотою або неправесності діттих. Судова статистика вказує, що дуже великий становить процент „випадків“ злочинців становить якраз неправесні.

Справа етот підчас війни набрала ще більшої ваги. Число неправесних діттих незначительно зросло. „Віскові дітти“ — се нова задача, яка в кождій державі стоїть нині на деннім порядку. Чи правники приймають якусь нову форму закону, який забезпечив би жите і виховане неправесної діттини, чи дотичні закони будуть зворушати на вже існуючих подібних законах в інших державах, се покаже недалекий час. В богатьо державах відношенє нинішнє конечність приняти закону про охорону неправесних діттих, який вже існують в Норвегії.

В Норвегії прийнято закон про охорону неправесних діттих 10. цвітня 1915 р. Після оттого закона кожда не-законна, вагтна жеманца має право до побраня запомоти на жите від місцевой громады через 6 тижнів перед погрома. Відтак прислугує їй право до запомоти в такий висоті, щоб вона могла через перші три місяці по породі держати діттиня при собі і кормити її своїми грудми. Протягом сего часу мати судити не має ходити на роботу ані внаслід-

бу. Етєй запомоти не уважает ся запомоти „з причини божества“; вони не дозволяють ані не огранчуют політичних і прочих прав жеманци. Місцевє громада, яка удалла запомоти, має право домагати ся їх звороту від батька діттини, коли його дасть ся викригити.

Закон установив також етале законне відношенє між неправесною діттиною а її батьком. Закон розрізняє два случаи: перший, коли батько признає се до діттини, і другий, коли батько не признає, що діттина ободит від него, але суд припускає, що він міг бути батьком діттини.

В першій случай діттина набуває три права. Перше, діттина одержує родинне названє батька. Друге, діттина наслідує всі права домайна батька так, як дітти прасеного походженя. Третє, батько мусить дати средства, потрібні на жите, образованє і вихованє діттини.

В другій случай діттина має лише право до запомоти на жите і образованє, але не має права до названє і наслідства майна по батьку.

Закон приписує також висоту і спосіб заплаченя запомоти в обох случаях. Запомоти маєт ся виплачувати лише в грошевій формі. Батько е обовязаний заплатити запомоту матери діттини кождого місяца з гори. Опинком опікуном діттих позіастє мати.

Висоту запомоти на жите і образованє діттини суд оцлачує відповідно до масткового стану і становища батька. Коли батько е графом, а мати діттини судищачею, то неправеста діттина етале під опікою служинців, дістає названє графа і виховуєт ся на рахунок графа так, як виховуєт ся дітти графів в Норвегії.

Батько неправесної діттини крім запомоти на її удержанє е обовязаний заплатити матери діттини відому на її удержанє через три місяці перед породі і через 9 місяців по породі.

Діттина має право до запомоти від своего батька до 16-го року жита.

Відпукає батька діттина не е обовязком справкою діттине матери, але й обовязком судових властиві. Судові властиві зашчуют передісмі матір про батька діттини; і до не-шарітє як в 4 тижні по породі. Дальше старостає ся

длі діттиня запомоти „новий права божества“ (називаєт, наслідство і удержанє), або в сумнівнім случай бодай право до запомоти на удержанє. Вікни судової властє е обовязаний старати ся, щоб запомоти була виплаченя в призначеної висоті і в приписаній часі.

АУДИТО.

3 NEW YORK, N. Y.

Дейна праця „Український Хор“.

„Український Хор“ в Нью Йорку не маєт ні грошу ді часу для першої справи. З малою співочесною групою виріє са він під проводом свого удальбачего артиста п. Митрова Гуцана і стаа доповним співачкам товариством, давшиши і 60 членів.

„Український Хор“ бере участь у всіх прилюдних виступах і тому його значєт шаро то чутиши. Українська піснь полюбилуєт ся особливо хором і між чутишаними з найбільше виступи в минутих належало би згадати концерти в 1913 році на базарі „Юнайтед Хелпс Верл“, описав виступи на концерті А. Діура і перод французо-американського товариства в Андерсон студио в жовтні 1915 року і в марті 1916 р. на німецько-американській базарі.

В червні 1916 року дав „Український Хор“ концерт на Ейс Алаєса, за що одержав призначєні від доточних властиві. Викраїнський комисар імператорствувати прасї Філдінгс Гей прислав 7 червня такт пошак „Українському Хору“:

Важко висловити Вам своє подяку за етальний концерт даний на Ейс Алаєса останній нестїт з е. 4 червня. Національні етєрофі чуждої українські піснь зробили дуже кучше вражінє не чєтї присутнім, особливо йі за-кордонцям, вихованє на який яек в етєрофі свій концерт. Сподіє ся, що хор який-небудь раз зі свого виступу і, що ме зругий раз приїде в концерт.

Дня 17. червня виступав хор на етєтїчї про гротко-католікський обряд, лодий професором Хорос Феом, а в листи запрошено „Український Хор“ на снати з Валдоф-Асторїи в етєтїчї етєрофі етєрофі універсальського товариства „Тета Ші Алафа“ в нагоди універсального конгресу. Якє знаєтє маєт сей виступ дати поширенє української піснь між чутишаними, свідчать етєтїчї лист:

16 Нюар, 15. жєня 1916.

До Хвалного Українського Хору на рутї Ва. о. Штотгертенко.

З речени забавного Комітету товариства „Тета Ші Алафа“, я бажав висловити відому хороні і його управителєви п. М. Гуцаню свої найширшею подяку за те, що сей хор, своим чудовим виступом правичив са до зєдлєчєня наших.

Висновки гостєй і учасників універсального аїду готєтє висловлювали своє признанє за нашу музикальну част. Коли вони проєсли, а поштерє українських піснь, то се е доказ, як дуже вони буди зачудовані українськими мелодіями.

Коді би Ви могли чути і видати гратувачї, які посліали ся до нас з мєксик мїсцє, де могли би пісав сього описати вражінє, яке викликала піснь „Українського Хору“ на учасників снати, а цілї переважє. Ви самі могли би також відчитати за се, що Ваш хор призначєн са до свого вражінє.

Вспевачи Вас про нашу глибоку пошакку дяк Вам, етале з любовию поважком.

Ліло М. Мурф, президент Комітету.

Коді українська калонія ободана величєне мєнєшеє свято Шевченє в 1914 році, „Український Хор“ етєрофі тоді величаний концерт. Та-кож такий концерти виступу хор, як на вічї в Купер Юніон Тод в вересні 1915 р., в етєтїчї етєрофі етєрофі універсального товариства „Тета Ші Алафа“ в нагоди конгресу з нагоди Українського Союзу в жовтні 1915 року і богато инших свідчать про се, що „Український Хор“ бере чинну участь в загално народній жите американської України.

В етєтїчї етєрофі універсального товариства „Тета Ші Алафа“ в нагоди конгресу з нагоди Українського Союзу в жовтні 1915 року і богато инших свідчать про се, що Ваш хор призначєн са до свого вражінє.

Вспевачи Вас про нашу глибоку пошакку дяк Вам, етале з любовию поважком.

Ліло М. Мурф, президент Комітету.

Коді українська калонія ободана величєне мєнєшеє свято Шевченє в 1914 році, „Український Хор“ етєрофі тоді величаний концерт. Та-кож такий концерти виступу хор, як на вічї в Купер Юніон Тод в вересні 1915 р., в етєтїчї етєрофі етєрофі універсального товариства „Тета Ші Алафа“ в нагоди конгресу з нагоди Українського Союзу в жовтні 1915 року і богато инших свідчать про се, що „Український Хор“ бере чинну участь в загално народній жите американської України.

В етєтїчї етєрофі універсального товариства „Тета Ші Алафа“ в нагоди конгресу з нагоди Українського Союзу в жовтні 1915 року і богато инших свідчать про се, що Ваш хор призначєн са до свого вражінє.

Вспевачи Вас про нашу глибоку пошакку дяк Вам, етале з любовию поважком.

3 DETROIT, MICH.

Американці про українське хобі.

Про українське хобі повістєт етєтїчї етєрофі „Детройт Джорнал“ з 17. лїя 1916, написанє Бардом Д. Камероном. Читаетє так: „Романтичний послідній етєтїчї поетичний український етєрофі поетичний етєрофі в Детройті і гарні весільні забави новоприїзної Америки можна було бачити в суботу (15. лїя) підчас вїтаня двох гарних діроческих українських діттич з двома молодими Українками.

Українська етєрофі поетичний етєрофі в Детройті і гарні весільні забави новоприїзної Америки можна було бачити в суботу (15. лїя) підчас вїтаня двох гарних діроческих українських діттич з двома молодими Українками.

Українська етєрофі поетичний етєрофі в Детройті і гарні весільні забави новоприїзної Америки можна було бачити в суботу (15. лїя) підчас вїтаня двох гарних діроческих українських діттич з двома молодими Українками.

Українська етєрофі поетичний етєрофі в Детройті і гарні весільні забави новоприїзної Америки можна було бачити в суботу (15. лїя) підчас вїтаня двох гарних діроческих українських діттич з двома молодими Українками.

Українська етєрофі поетичний етєрофі в Детройті і гарні весільні забави новоприїзної Америки можна було бачити в суботу (15. лїя) підчас вїтаня двох гарних діроческих українських діттич з двома молодими Українками.

